

Работа на местните комисии за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни момичета

Петя Шопона

ИЗСЛЕДВАНЕ ПО ПРОЕКТ „РАБОТА НА ИНСТИТУЦИИТЕ В РУСЕНСКИ РЕГИОН С ЖЕНИТЕ- ПРАВОНАРУШИТЕЛИ“

I.АКТУАЛНОСТ НА ТЕМАТА

През 2013г. при анализиране на тенденциите на женската престъпност в проекта на юридическия факултет на Русенския университет „Женската престъпност в Русенски регион - тенденции, фактори, прогнози“ беше направена обобщена характеристика на типичните особености на регистрираните от полицията жени за изследвания период от 2009 до 2012г. Характеристиката показва, че това са млади жени във възрастта от 14 до 30 години, неомъжени, с ниво на образование под средното за региона, извършителки на престъпления против собствеността и главно на кражби. Наред с този обобщен образ на типичните извършителки на престъпления, регистрирани от полицията беше установено, че по данни на наказателната статистика престъпления се извършват и от образовани и с висок социален статус жени. Установено беше, че възрастта, в която жените извършват престъпления е най-вече пълнолетието, но дела на непълнолетните извършителки не е малък. Изводите се базираха за регистрираната престъпност на полицейската статистика на ОД на МВР, за наказаната престъпност- на Националният статистически институт- бюро Русе и на Районен съд- Русе.

Това наложи новият проект „Работа на институциите в Русенски регион с жените- правонарушители“ да навлезе в дълбочината на проблема и бъда посветен на изясняването на два въпроса: първо- кои са институциите на територията на областта, които работят с правонарушители, включително и с жените- правонарушители и второ- с какви мерки, методи и средства си служат тези органи.

След преглед на законодателството можем да направим извода, че на територията на всяка област с правонарушителите /включително с жените- правонарушители/ трябва да работят следните органи: местните комисии за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни и детските педагогически стаи по правилата на Закона за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни /ЗБППМН/, Наблюдателните комисии и Пробационните служби, съгласно правилата на Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража/ЗИНЗС/.

След установяване на контакт от екипа на проекта със съответните институции и получаване на писмена информация от тях можем да направим извода, че на територията на Русенска област с жените- правонарушители работят местните комисии за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, детските педагогически стаи и пробационните служби. Наблюдателните комисии или съществуват номинално или изобщо не съществуват.

Емпиричната информация за работата на местните комисии за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни и детските педагогически стаи беше събрана чрез статистическа информация по критерии, които екипът на проекта постави в писма до тях и чрез групова дискусия със секретарите на МКБППМН и инспекторите ДПС.

Информацията и дискусиите показаха, че нормите на ЗБППМН се спазват, „работят“ и създадената система от органи е единствената „мрежа“, която се занимава с малолетните и непълнолетните, осъществили противообществени прояви. Дискутирана и анализирана беше спецификата на работата с момичетата и най- често извършваните от тях деяния. Констатирано беше, че в повечето общини на Русенски

регион- Русе, Бяла, Две могили, Ветово, Иваново, Сливо поле комисиите съществуват и работят добре. Трябва да се отбележи, че само комисиите в Русе и Бяла имат щатен секретар, който се занимава с дейността, предвидена в специалният закон-ЗБППМН. В останалите общини с тази дейност се занимават специалисти, които имат и други задачи в общинската администрация и едновременно са и секретари на МКБППМН. Всички изпълняват отговорно задачите си, въпреки ограничения щатен и финансов ресурс, с който разполагат. Към повечето комисии има създадени екипи от обществени възпитатели, а в Русе и Бяла се привличат и други специалисти и неправителствени организации.

II. ТЕНДЕНЦИИ НА ПРОТИВООБЩЕСТВЕНИТЕ ПРОЯВИ НА МОМИЧЕТАТА И НАЛАГАНИ МЕРКИ

Компетентен орган да разглежда възпитателни дела за противообществени прояви, извършени от малолетни или непълнолетни, и престъпления, извършени от непълнолетни, освободени от наказателна отговорност по чл. 61 от Наказателния кодекс, е местната комисия по настоящия им адрес. Деянията се разглеждат от местните комисии в състав: председател - правоспособен юрист, и двама членове, определени за всеки отделен случай от председателя на местната комисия измежду нейните членове. Местните комисии разглеждат случаите, когато: малолетни на възраст от 8 до 14 години са извършили противообществени прояви; непълнолетни на възраст от 14 до 18 години са извършили противообществени прояви, както и когато непълнолетни, извършили престъпления, са освободени от наказателна отговорност по чл. 61 от Наказателния кодекс и делото е изпратено за разглеждане от местната комисия; непълнолетни са извършили деяния, за които по друг нормативен акт се предвижда налагане на възпитателна мярка.

Съгласно чл. 13 от ЗБППМН на малолетните и непълнолетните се налагат следните възпитателни мерки: предупреждение; задължаване да се извини на пострадалия; задължаване да участва в консултации, обучения и програми за преодоляване на отклоненията в поведението; поставяне под възпитателен надзор на родителите или на лицата, които ги заместват, със задължение за полагане на засилени грижи; поставяне под възпитателен надзор на обществен възпитател; забрана на непълнолетния да посещава определени места и заведения; забрана на непълнолетния да се среща и да установява контакти с определени лица; забрана на непълнолетния да напусна настоящия си адрес; задължаване на непълнолетния да отстрани със свой труд причинената вреда, ако това е в неговите възможности; задължаване на непълнолетния да извърши определена работа в полза на обществото; настаняване в социално-педагогически интернат; предупреждаване за настаняване във възпитателно училище-интернат с изпитателен срок до 6 месеца; настаняване във възпитателно училище-интернат. С оглед характера на деянието и поведението на малолетния или на непълнолетния може да се наложи повече от една от възпитателните мерки.

В ЗБППМН от 2004г. съществува легално определение на „противообществена проява“.

Съгласно т. 1 ат ПЗР на ЗБППМН- „противообществена проява“ е деяние, което е общественоопасно и противоправно или противоречи на морала и добрите нрави“.

Това определение беше въведено от законодателя, тъй като в теорията и практиката се постави въпроса за критерия за определяне на определено деяние като „противообществена проява“. По силата на практиката по приложение на Закона за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни по критерии на Централната комисия като противообществени прояви се отчитат следните деяния: системно бягство от дома, системно бягство от училище, употреба на алкохол, употреба на наркотици, проституиране, просия. Поставя се големия въпрос- извършителите или жертви са малолетните и непълнолетните на така посочените деяния. Освен

това като противообществени прояви се отчитат всички простъпки на малолетните, с които се осъществява състав на престъпление, но поради възрастта малолетните не носят наказателна отговорност. От местните комисии се разглеждат и случаите, когато непълнолетният е освободен от наказателна отговорност по чл. 61 от НК и ще му бъде наложена възпитателна мярка по ЗБППМН.

По данни на МКБППМН в Русе съотношението момчета- момичета при малолетните е 3:1, при непълнолетните е 2:1 с тенденция 1, 5: 1

При малолетните момичета най- често срещаните прояви са кражби и телесна повреда. При непълнолетните момичета най- често срещаните прояви са системно бягство от дома, кражба в магазин и други търговски обекти, домови кражби.

Най-често налаганите възпитателни мерки са: предупреждение, поставяне под възпитателен надзор на родителите, поставяне под възпитателен надзор на обществен възпитател, задължение за участие в консултации, обучения, програми, предупреждение за настаняване във ВУИ. С малолетните и непълнолетните работят 20 обществени възпитатели и психолози.

В община Бяла през изследвания период има години, през които изобщо няма противообществени прояви на малолетни момичета. Непълнолетните извършват кражби, системно бягство от дома, бягство от социално- педагогически интернат. Най-често използваните мерки за въздействие са: предупреждение, полагане на възпитателни грижи от обществен възпитател или от родител, включване в програми за въздействие. Съотношението между момчета и момичета при малолетните е от 9:1 до 3:1, при непълнолетните е същото. Характерно за община Бяла е по- малкият абсолютен брой на противообществените прояви в сравнение с Русе, по- голямата възможност за въздействие чрез родители, учители и общественото мнение в населено място, където хората се познават, познават и децата си, няма анонимност. Към местната комисия има създаден Консултативен кабинет, който работи с децата и родителите.

В община Иваново най-характерните прояви на момичетата са кражба, сбиване, опит за незаконно преминаване на границата. Най-често прилаганите възпитателни мерки са освен традиционните – предупреждение, възпитателен надзор от родителите и задължаване на непълнолетния да положи труд в полза на обществото. Последната мярка се счита за ефективна.

В община Две могили малолетни момичета извършват много рядко противообществени прояви, същото се отнася и за непълнолетните. Извършени са кражби от две непълнолетни момичета през 2011. Възпитателни мерки са: предупреждение, възпитателни грижи от родителите, забрана за контакти с определени лица. Съществува Център за обществена подкрепа, в който работи психолог.

В община Ветово за целия период от 2009 до 2012г. с противообществени прояви са 19 малолетни- 18 момчета и едно момиче. Непълнолетните са 58, от които 7 момичета. Най- характерната проява на малолетните момичета е системно бягство от дома. Мерките, които се налагат са: предупреждение, възпитателни грижи от родителите, задължение със свой труд да възстановят вредата, настаняване в СПИ.

В община Сливо поле за периода 2009- 2013г. местната комисия е работила с 21 малолетни момичета и 59 малолетни момчета. Съотношението момчета- момичета е 3:1. За същия период комисията е работила с 22 непълнолетни момичета и 46 непълнолетни момчета. Съотношението е 2:1. Впечатление прави факта, че противообществените прояви на малолетните момичета са почти равни на проявите на непълнолетните момичета. Това дава основание за неблагоприятна прогноза за следващи периоди. Най- често прилаганите мерки са: предупреждение, възпитателни грижи на родителите, участие в програми за въздействие.

Общото становище на специалистите, работещи с момичетата е, че те извършват по- малко противообществени прояви. В повечето малки населени места изобщо няма такива прояви на малолетни, проявите на непълнолетни са значително по-

малко от момчетата. При непълнолетните момичета в малките населени места се наблюдава характерното за възрастта системно бягство от дома, което е израз на нежелание на момичето да се подчинява на правилата в семейството или желание за собствен живот, включително с фактическо съжителство с момче. Най- често срещаните и ефективни според специалистите са мерките за въздействие: предупреждение, полагане на възпитателни грижи от родителите, от обществени възпитатели, програми за въздействие с участието на психолози.

При анализирани работата на местните комисии за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни можем да направим извода за ефективно прилагане на мерките на чл. 13 от ЗБППМН. Мярката „предупреждение“ се налага самостоятелно или заедно с други мерки и представлява разговор с малолетното или непълнолетно момиче в хода на заседанието на тричленния състав на комисията, предупреждение за последиците ако не коригира своето поведение. Този разговор се състои с участието на родителите, учители, психолог и има за цел чрез самото производство пред комисията да се въздейства предупредително и възпитателно. Другата мярка е предаване на родителите за полагане на специални възпитателни грижи. Тази мярка цели да се използва влиянието на семейството за въздействие на малолетното или непълнолетно момиче. Налага се само, когато родителите имат потенциал за това. Мярката, свързана с полагане на грижи от обществен възпитател се счита за една от най- ефективните. Обществените възпитатели обикновено са педагози, на някои места юристи. Въздействието на обществения възпитател, работата с малолетното или непълнолетно момиче обикновено в продължение на една година има голямо значение за промяна на нагласите и възпитателно въздействие. Другите ефективни мерки са включването в различни програми и дейности, които могат да ангажират вниманието, да осмислят свободното време и да създадат нови цели и емоции в живота на малолетното или непълнолетно момиче.

Извън посочените мерки, налагани по силата на закона, местните комисии поддържат непрекъснат контакт с родителите, с учителите, с училищните комисии за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни и се стремят с възпитателни методи да създават нормални условия за развитие на малолетните и непълнолетни момичета.

III. ИЗВОДИ ПО ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО И ПО КОНКРЕТНАТА РАБОТА ЗА МКБППМН

1. Съществуващата система по Закона за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни дава възможност за индивидуална работа с малолетните и непълнолетните момичета, извършители на противообществени прояви.

2. Държавата трябва да обърне специално внимание на тази система- да не я унищожава, а да я осигури финансово, кадрово, законодателно.

3. Законодателната промяна трябва да бъде в посока развитие на системата и ролята на Централната комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни и на местните комисии като с постоянно работещи органи.

4. Финансово- финансирането на цялата система по ЗБППМН трябва да бъде от държавния бюджет, а не общинско.

5. Кадрово- да се осигурят средства за назначаване на щатни секретари на всички местни комисии, а не само в големите общини, финансово да се стимулира на работата на обществените възпитатели, да се финансират програми за въздействие.

6. Да се създадат специални критерии и методика за индивидуалната работа с малолетните и непълнолетните- подготовката на работата на комисията в тричленния състав, въстъпително интервю, план за работа с малолетния и непълнолетния, работа с психолог, участие в дейности с привлекателен и корекционен характер и т.н.

7. Работата на местните комисии за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни да се свърже в още по-голяма степен с възпитателната работа в училищата.

За контакти:

Доц. д-р Петя Борисова Шопова, катедра „Наказателноправни науки“, РУ „А. Кънчев“,